

Agenioideus ciliatus

Rödpannad vägstekel

Steklar, Vägsteklar



EN

Starkt hotad (EN)
B1ab(ii,iii)c(iv)+2ab(ii,iii)c(iv)

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Hymenoptera (steklar), **Familj:** Pompilidae (vägsteklar), **Släkte:** *Agenioideus* (slankvägsteklar), **Art:** *Agenioideus ciliatus* - rödpannad vägstekel (Lepeletier, 1845) **Synonymer:** *rödpannad slankvägstekel*, *Pompilus ciliatus* Lepeletier, 1845, *Pompilus rubiginicollis* Costa, 1885, *Psammochares rubigidorsum* Haupt, 1929, *Psammochares orbiculatus* Haupt, 1927, *Pompilus lichtensteini* Tournier, 1889

Kännetecken

Längd hona 6–10 mm, hane 4–7 mm. Kroppens grundfärg är svart med smala rödaktiga fält längs facettögats övre del, på käkarnas centrala del och hos honan ibland längs munsköldens framkant. Baklårens yttre del är hos hanen ibland brunröda och det sista synliga bakkroppssegmentet har en vit fläck i mitten. Kroppsytan är tydligt grynnig (granulerad), särskilt efterryggen som hos stora exemplar även kan vara svagt tvärstrimmig (strierad). Bakkroppen har en tät åtliggande, brun behåring. Hos hanen bildar den ljusa behåringen på efterryggen en solfjäderformad virvel, vilket också finns hos murvägstekel *Agenioideus sericeus*. Kroppsyntans grova struktur (vid hög förstoring), som ger ett matt intryck, är då en god skiljekaraktär. Honans första framfotssegment har en gles kam bestående av tre tunna borst. Hanens ändbukplåt är blank och med en skarp köl vars yttre del har en rak eller svagt konkav kontur utan utstående behåring.

Utbredning och status

Rödpannad vägstekel förekommer i Sverige endast på Gotland och Gotska Sandön. Första fyndet i landet gjordes på Fårö 1944. På Gotska Sandön gjordes de första fynden inte förrän på 1990-talet, och först 2008 konstaterades arten för första gången på huvudön (södra Gotland). Arten uppträder i låga antal och är därför svår att hitta. Troligen har arten funnits på Gotland under en längre tid. Den har inte påträffats i övriga delar av Norden. Världsutbredningen sträcker sig från Nordvästafrika genom södra och centrala Europa, vidare österut genom Turkiet (Özbek m.fl. 2000) till Centralasien (Wolf 1998). Utbredningens tyngdpunkt ligger i medelhavsregionen, men arten är sällsynt i hela utbredningsområdet och endast enstaka fynd är gjorda norr om Alperna.

Ekologi

Rödpannad vägstekel förekommer i Sverige endast i större, glest bevuxna dynamråden med stort antal soltimmar under högsommaren. Trots att arten förekommer i en miljö med god tillgång på olika typer av spindlar, där en del andra förekommande vägsteklar har ett brett bytesval, så tycks denna art uteslutande angripa fläckvaxspindeln *Steatoda albomaculata* (Theridiidae) (Gros & Wahis 2002). Stekelhonan söker upp spindeln i anslutning till dess fångstnät och efter attacken transporterar hon den förlamade spindeln till något befintligt hållrum i sanden där boet anläggs. I Sverige har hanar påträffats på blommor av gulmåra *Galium verum*.

Samtliga fynd av arten i Sverige har gjorts under första halvan av juli. I Sydeuropa är arten aktiv även tidigare under sommaren.

Hot

Igenväxning av för arten passande biotoper är det direkta pågående hotet. Två av lokalerna (Gotska Sandön och Ulla Hau) är skyddade som nationalpark och naturreservat. I Ulla Hau och andra inlandsdyner på Fårö är pågående spontan igenväxning med tall efter tidigare stabilisering av flygsanddynerna ett allvarligt hot. Utanför reservatet kan även exploatering eller aktiv skogsplantering av inlandsdyner med gles markvegetation på Fårö vara ett hot. Om arten finns kvar på Sudersand är, förutom igenväxning av de inre stranddynerna i detta område, även störning och fysisk påverkan från badturismen ett möjligt hot. På sikt kan även framgångsrik brandbekämpning på Gotska Sandön vara ett hot mot arten eftersom dess lämpliga miljöer är knutna till tidiga successionstadiet.

Åtgärder

Röjning av träd och buskar som hotar att invadera förekomstplatserna är önskvärt. Särskilt viktigt är att igenväxningen hejdas i Ulla Hau och att reservatets skötsel riktas mot att gynna den unika värmekrävande insektsfaunan.

Övrigt

Etymologi: *ciliatus* (lat) = hårbeklädd; av *cilium* = fint hår, (i antikt latin = ögonlock); suffixet -atus.

Uttal: [agenoídeus siliátus].

Litteratur

Gros, E. 1983. Note sur la biologie de quelques Pompilides (2e partie). – *L'Entomologiste* 39:24–35.

Gros, E. & Wahis, R. 2002. Contribution à la connaissance des *Agenioideus* de la faune franco-belge (Hymenoptera, Pompilidae). – *Bull. Soc. ent. France* 107(3):313–334.

Oehlke, J. & Wolf, H. 1987. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Hymenoptera – Pompilidae. *Beitr. Ent., Berlin* 37(2):279–390.

Sörensson, M. 1989. *Insektsfaunan i Ulla Hau och några andra gotländska sanddynområden*. Länsstyrelsen i Gotlands län. Naturvårdsfunktionen. 122 sid.

Sörensson, M. 1990. *Agenioideus ciliatus* (Lep.) – en sydeuropeisk vägstekel (Hym. Pompilidae) från Ulla Hau, Fårö. *Fazett* 3(1–2):1–28.

Wolf, H. 1971. Prodröm der Hymenopteren der Tschechoslowakei. Pars 10. Pompiloidea. *Acta Faun. Ent. Musei Nat. Pragae* 14, suppl. 3:1–76.

Wolf, H. 1998. Wegwespen (Hymenoptera, Pompilidae) des Oberösterreichischen Landesmuseums Linz (Austria) aus Zentralasien. – *Linz. biol. Beitr.* 30:331–348.

Özbek, H., Yildirim, E., Wolf, H. & Wahis, R. 2000. The Pompilidae (Hymenoptera: Aculeata) fauna of Turkey: Part II. Pompilinae. – *Zoology in the Middle East* 21:109–128. Heidelberg.

Författare

Mikael Sörensson 1991. Rev. Johan Abenius 2001, 2013.